

ФОРМУВАННЯ СОЦІАЛЬНОЇ ПОЛІТИКИ ЯК ОСНОВНОЇ МОДЕЛІ ЄВРОІНТЕГРАЦІЙНОГО РОЗВИТКУ УКРАЇНИ

На основі чинного законодавства та тенденцій розробки стратегій запропоновано формувати соціальну політику в Україні, спрямовану на євроінтеграційний розвиток.

Ключові слова: соціальна політика, євроінтеграція, стратегія, розвиток.

T. T. NIZHNIK
Khmelnitsky National University

FORMATION OF SOCIAL POLICY AS BASIC EUROPEAN INTEGRATION MODEL OF UKRAINE

In the socio-economic system of Ukrainian society the growing trends of integration into the European Economic Area are observed. Obviously, this is an objective process, because Ukraine is a Central and Eastern Europe's country and cannot stay aside an integration transformation that constantly occurs. Greatest relevance they acquire in connection with the political situation and a difficult period in the national economy that caused: decline in living standards: reduction of income and expenditure, threatening the pension fund deficit, inflation, increasing unemployment and more. During this period it is necessary to identify priority areas providing needs and interests of citizens by the main social problems observed in other developed countries and develop a strategy for the formation of social policy in the context of European integration. Suggested the strategy of social policy for Ukraine, based on current legislation and trends of country's development. This strategy aimed at European integration development. While the needs and interests of citizens in terms of European integration of Ukraine it is necessary to identify the main priorities that will ensure improvement of living conditions. Grounded expediency of creation an effective regulatory framework ways of financial relations, control over the accuracy of the use of different types, forms and methods of social and labour relations for the greatest social impact in that process. Obligatory condition must be compliance with national interests and rapid economic and social development of Ukrainian society.

Keywords: social policy, European integration, strategy development.

Вступ. У соціально-економічній системі українського суспільства спостерігаються зростаючі тенденції інтеграції до європейського економічного простору. Очевидно, що це об'єктивний процес, оскільки Україна є країною Центрально-Східної Європи і не може залишатись осторонь інтеграційних перетворень, які постійно відбуваються. Найбільшої актуальності вони набувають у зв'язку політичною ситуацією та важким періодом в національній економіці, що спричинений: зниженням рівня життя населення: зменшенням грошових доходів і витрат, загрозливим дефіцитом Пенсійного фонду, інфляцією, збільшенням рівня безробіття тощо. Саме у цей період необхідно визначити пріоритетні напрями забезпечення потреб та інтересів громадян, що відповідатиме основним соціальним завданням, які спостерігаються в інших розвинених країнах світу та розробити стратегію формування соціальної політики у контексті євроінтеграції.

Основний матеріал дослідження. Підписуючи Декларацію тисячоліття на Саміті ООН у вересні 2000 року, Україна взяла на себе зобов'язання досягти Цілей Розвитку Тисячоліття (ЦРТ) у сфері розвитку в період до 2015 року [1]. Цілі розвитку тисячоліття слід адаптувати до України на основі орієнтирів та конкретних завдань на довгострокову перспективу. Програма має передбачати досягнення визначених цілей та бажаного рівня розвитку, а саме проведення такої соціальної політики, яка покращить рівень життя населення України.

Слід перш за все реалізувати такі основні цілі формування стратегії:

- перша ціль – досягнення миру в країні;
- друга ціль – подолання бідності, яка передбачає виконання двох завдань: зменшити вдвічі частку чисельності населення, вартість добового споживання якого не перевищує 4,3 дол. США за паритетом купівельної спроможності в порівнянні з 2001 роком та скорочення на третину частки бідного населення;
- третя ціль – забезпечення доступу до якісної освіти впродовж життя, яке передбачає: підвищення рівня життя населення, що охоплюється освітніми закладами, підвищення загального рівня якості освіти;
- четверта ціль – досягнення сталого розвитку довкілля, яке містить вирішення таких завдань, як: підвищення на 12% частки населення, що має доступ до чистої питної води в період з 2010 до 2020 р.; до 2020 року стабілізувати забрудненість повітря стаціонарними джерелами, а також розширення угідь заповідників та природних національних парків до 10,4% від загальної території України;
- п'ята ціль – поліпшення здоров'я матерів та зменшення дитячої смертності. За рахунок її виконання має зменшитися на 17% рівень материнської смертності та рівень смертності серед дітей віком до 5 років;
- шоста ціль – обмеження поширення ВІЛ-інфекції/СНІДу та туберкульозу і започаткування

тенденції до скорочення їх масштабів; у її межах необхідно зменшити на 13% темпи розповсюдження ВІЛ/СНІДу та на 42% рівень захворюваності на туберкульоз;

- сьома ціль – забезпечення гендерної рівності, в межах якої необхідно досягти за рахунок гендерного співвідношення обох статей на рівні не менше 30:70 в представницьких органах влади та на вищих щаблях виконавчої влади, а також скороченням наполовину розрив в доходах жінок та чоловіків.

Відносна бідність у країнах ЄС залишається практично незмінною, а у деяких ситуація із соціальними виплатами тільки погіршилася (наприклад, Греція). У сфері охорони здоров'я розрив між тривалістю життя чоловіків і жінок продовжує збільшуватися. Дещо погіршилася в Україні ситуація у сфері боротьби з поширенням ВІЛ/СНІДу та туберкульозу (Ціль 6). Результати в Україні у сфері забезпечення якісної освіти впродовж життя неоднозначні; багато показників просто не контролювалися. Прогрес у сфері гендерної рівності (Ціль 6) також нерівномірний. З одного боку, жінки досягають більших успіхів, ніж чоловіки, в освіті; крім того, жінки в середньому заробляють 69% від заробітної плати чоловіків, що більше, ніж у багатьох інших постсоціалістичних країнах. З іншого боку, жінки недостатньо представлені в політиці, особливо в парламенті та уряді України, а показники гендерної рівності відстежуються недостатньо. Нарешті, ціль забезпечення сталого розвитку довкілля (Ціль 4) майже поза досяжністю, тому що всі показники, які контролюються, демонструють відсутність будь-якого значного прогресу.

Таким чином, видатки на освіту, охорону здоров'я та соціальний захист слід розглядати не просто як «витрачання» бюджетних коштів, а як соціальні інвестиції (особливо у поєднанні з необхідними реформами), які могли б суттєво і тривало вплинути на розвиток України та на збільшення рівня життя населення.

Більше того, в процесі фінансового забезпечення рівня життя населення слід зосередити увагу не стільки на регулярному наданні допомоги бідним верствам населення, скільки на заохоченні їх особистого розвитку, посиленню їх ролі в суспільстві та розширенню їх можливостей щодо вибору свого майбутнього, водночас дбаючи, щоб вони брали на себе відповідальність як за свій вибір, так і за його реалізацію. Індивіди стають центром людського прогресу, тому що людський розвиток є не лише визначальною метою, а й важливим чинником соціального, економічного розвитку та, як наслідок, фактором збільшення рівня життя.

На зразок ЦРТ ЄС затвердив Нову стратегію соціального розвитку. Цілі, завдання й політичні заходи ЄС значною мірою співпадають із цілями, завданнями й політичними заходами ПРООН стосовно людського розвитку, а також із ЦРТ. Отже, зосередження соціальної політики на людському розвитку, а також прогрес у досягненні ЦРТ могли б наблизити Україну до моделей соціальної політики ЄС, сприяючи в кінцевому підсумку вступу до ЄС та покращенню рівня життя населення.

Так, у Новій стратегії соціальної єдності [2] передбачається створення соціального полісу – документу, який гарантуватиме отримання соціального захисту найбільш злидненим категоріям громадян. Необхідно під даним документом передбачити можливість забезпечення робочим місцем з оплатою праці, яка є в межах мінімальних соціальних стандартів тощо.

Система забезпечення соціальної політики підвищення загального рівня життя населення має функціонувати, виходячи з Нової стратегії соціальної єдності, яка була запропонована Кабінетом Міністрів Ради Європи 31 березня 2004 року. Під соціальною єдністю Рада Європи розуміє гарантування добробуту усім членам суспільства, зменшуючи невідповідності та уникаючи його поляризації. Тобто ідеї соціальної єдності – це ідеал, до якого необхідно прагнути в Європі. Базисом для досягнення цієї ідеї є Європейський соціальний статут. Первинна відповідальність за розвиток і реалізацію Стратегії соціальної єдності було покладено на Європейський Комітет Соціальної Єдності (CDCS).

На протигагу ідеальним ідеям соціальної єдності система покращення рівня життя населення показує взаємозв'язок між складовими елементами та передбачена зв'язати їх з єдиною кінцевою метою – ефективного фінансування потреб та інтересів громадян з подальшим підвищенням рівня життя населення. Крім того, соціальний порядок денний ЄС підтримується рядом програм ЄС, особливо Європейським соціальним фондом (ЄСФ), який є фінансовим інструментом ЄС для інвестування в людський капітал.

Виділяються п'ять основних напрямів, які першочергово підтримуються ЄСФ, а саме:

- 1) розробка та впровадження активної політики ринку праці;
- 2) зменшення ризиків соціальної ізоляції, шляхом допомоги на ринку праці;
- 3) покращення системи загальної й професійно-технічної освіти з метою навчання впродовж життя та набуття навичок, яких потребує ринок праці;
- 4) сприяння адаптованості працівників, підприємництва та навичок робочої сили в сфері досліджень, науки й технології;
- 5) заохочення самозайнятості та можливості працевлаштування жінок, а також заході щодо дотримання гендерної рівності на ринку праці.

Крім того, CDCS розглядає в якості основи боротьби з бідністю і соціального забезпечення п'ять основних елементів: можливість зайнятості, доступ до житла, здоров'я, освіта, а також розвиток соціального страхування. Міністри з європейських справ держав-членів ЄС, неформальне засідання яких проходило 13 та 14 січня 2010 року в містечку Ла Гранья (неподалік Мадрида) затвердили «Лісабонську стратегію» 2000-

го року, яку має замінити нова програма розвитку «Європа 2020», що забезпечить високий рівень зростання та зайнятості в ЄС [3].

Отже, основна мета оптимізованого відкритого методу координації політики ЄС у галузі соціального захисту та соціального забезпечення – сприяти соціальній єдності, рівності між чоловіками й жінками та врівноваженим можливостям для всіх за допомогою гнучких і ефективних систем соціального захисту й політики соціального забезпечення.

Соціальні результати політики ЄС у сфері соціального захисту й забезпечення є багатовимірними, наприклад оцінка: доходу і рівня життя, доступу до якісного медичного обслуговування, можливості освіти й роботи. Відкритий метод координації є інструментом ЄС для досягнення цих результатів, особливо через сприяння зайнятості та подолання бідності, а також для моніторингу прогресу, досягнутого у соціальному захисті на рівні ЄС.

Соціальність держави вимірюється за допомогою якісних характеристик та кількісних індикаторів її властивостей. До них відносяться різного роду індекси і стандарти. Кількісні соціальні показники разом з порівняльним значенням зумовлюють функцію нормативів соціальної політики, а також є орієнтирами якісного розвитку економіки країни.

Україна, реалізуючи соціальну спрямованість економічних процесів, повинна збалансувати обґрунтовані фінансові, економічні, соціальні та інституціональні реформи, з одного боку, та недостатні фінансові й людські ресурси, з іншого. Встановлювати державні пріоритети завжди важко, навіть коли надається зовнішня допомога. Ці подвійні цілі ґрунтуються на спільних цінностях, укорінених у традиціях, правах і свободах людини, в ідеях про те, що держава підпорядкована своїм громадянам, положеннях про чіткий розподіл повноважень, прозорість та підзвітність державних службовців та верховенства права, що передбачено в Конституції України. На жаль, соціальна політика України за своїм характером пасивна і зосереджена здебільшого на наданні допомоги бідним, ніж на зменшенні бідності шляхом розширення можливостей. Це сформувало культуру залежності, коли бенефіціари системи стають пасивними одержувачами, що покладаються на матеріальну допомогу.

Теперішня система соціального захисту в Україні також страждає від недоліків, типових для країн із соціалістичним минулим. Уряд, як правило, надає допомогу великій кількості бенефіціарів, що виходить далеко за межі його фінансових можливостей. Водночас рівень соціальних виплат дуже низький і не вирішує питання бідності. Крім того, в деяких випадках на фоні низької середньої зарплати розмір соціальної допомоги не заохочує людей до економічної активності, що закріплює залежність від матеріальної допомоги. Як наслідок, розглядаючи загальні тенденції щодо рівня життя населення, можна частково використовувати Індекс людського розвитку – основний інтегральний кількісний показник, що прийнятий в системі ООН та широко використовується для оцінки життєвого рівня населення.

У ньому сумарно оцінюються рівні здоров'я і тривалості життя, писемності дорослого населення і забезпеченість громадян учбовими закладами, ВВП на душу населення. Індекс розвитку людського потенціалу служить показником для міжнародного зіставлення рівня і якості життя населення різних країн. У даний час за цим індексом можливе порівняння більшості країн світу.

В національній статистиці немає низки показників, що зумовлює розрахунок приблизного показника рівня людського розвитку. Показники ЦРТ, встановлені для України, контролюються Міністерством економіки України та Державним комітетом статистики України і враховуються в щорічних звітах із досягнення ЦРТ. Необхідно пам'ятати і враховувати, що дохід, потрібний домогосподарству для досягнення певного рівня життя, залежатиме від його розміру та складу. Офіційна статистика доходів використовує шкалу еквівалентності Макклемента (1977), в якій доросла пара без дітей на утриманні береться за еталон із показником еквівалентності 1. «Еквівалентний» – означає дохід домогосподарства, скоригований на розмір і структуру домогосподарства, щоб можна було аналізувати доходи всіх домогосподарств на порівняльній основі. Відповідно Скоригований медіанний дохід визначається як загальний наявний дохід домогосподарства, поділений на його «еквівалентний розмір», щоб урахувати розмір і склад домогосподарства, і відноситься до кожного члена домогосподарства.

Також для оцінки рівня життя в європейських країнах використовується індекс розвитку (індекс процвітання), який розраховується Лондонським Інститутом Legatum (Великобританія), використовуючи основні дані Оксфордського аналітичного центру. Індекс процвітання оцінюється у 104 країнах на відміну від Індексу розвитку людського потенціалу. Він охоплює звіти по 90% населення світу, і розраховується на 79 різних змінних, кожна з яких має вплив або на економічне зростання, або на особистий рівень життя. Цей індекс забезпечує ранжування країн за рівнем розвитку і є важливим для оцінки рівня життя населення, оскільки враховує місце, яке посідає країна за такими основними показниками, як: основні економічні умови розвитку, підприємництво та нововведення, демократичні установи, освіта, здоров'я, безпека, управління, особиста свобода, соціальний капітал. Отже, основна особливість даного індексу полягає в тому, що він визначає процвітання як багатство, так і як добробут нації та їх місце в світі. Важливим є і те, що це не обов'язково ті країни є лідерами, які мають лише високий валовий внутрішній продукт, але й ті, які також мають щасливих, здорових і багатих громадян.

Висновки. У процесі забезпечення потреб та інтересів громадян в умовах європейської інтеграції

Україні необхідно визначити основні пріоритети, що забезпечуватимуть підвищення рівня життя населення. Доцільним є створення ефективного нормативного підґрунтя оформлення способів організації фінансових відносин, контролю за правильністю використання різних видів, форм і методів соціально-трудова взаємодія для найбільшого соціального ефекту в зазначеному процесі. Обов'язковою умовою має бути дотримання національних інтересів та високих темпів економічного і соціального розвитку українського суспільства.

Література

1. World Development Indicators & Global Development Finance [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://databank.worldbank.org/ddp/home.do?CNO=2&Step=12&id=4>.
2. Доклад о развитии человека 2010. Реальное богатство народов: пути к развитию человека : программа развития Организации Объединенных Наций / [пер. с англ.]. – М. : Издательство «Весь Мир», 2010. – 244 с.
3. Крюков О. І. Соціальна політика як необхідна умова функціонування соціальної держави / О. І. Крюков // Актуальні проблеми державного управління : зб. наук. пр. – Х. : Вид-во ХарPI НАДУ “Магістр”, 2010. – № 1 (37). – 464 с.

References

1. World Development Indicators & Global Development Finance. - [Elektronnyy resurs]. - Rezhym dostupu: <http://databank.worldbank.org/ddp/home.do?CNO=2&Step=12&id=4>.
2. Doklad o razvytyu cheloveka 2010. Real'noe bohat*stvo narodov: puty k razvytyyu cheloveka / Per. s anhl.; Prohramma razvytyuya Orhanyzatsyyu Ob'yedynennykh Natsyy. - M.: Yzdate'l'stvo «Ves' Myr», 2010. - 244 s.
3. Kryukov O. I. Sotsial'na polityka yak neobkhidna umova funktsionuvannya sotsial'noyi derzhavy. / O. I. Kryukov. - Aktual'ni problemy derzhavnoho upravlinnya: zb. nauk. pr. – Kh. : Vyd-vo KharPI NADU “Mahistr”, 2010. – 1 (37). – 464 s.

Надійшла 11.09.2014; рецензент: д. е. н. Нижник В. М.